

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / Cilt 5 - Sayı 2

Sorumlu Yazarlar: Ahmet Burak KAHRAMAN / Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, Doç. Dr. burakkahraman@erciyes.edu.tr ORCID ID:0000-0003-3995-1172

Elif ÖZSOY, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji, Yüksek Lisans. elfzsy@gmail.com ORCID ID:0000-0002-0319-9639

Atf: KAHRAMAN, A. B. ve ÖZSOY, E. (2021). Covid-19 Döneminde Derinleşen Kadın Yoksulluğu, Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt5, Sayı2, s. 1-20.

Makale Gönderim Tarihi: 15 Ekim 2021 / Kabul Tarihi: 5 Aralık 2021

COVID-19 DÖNEMİNDE DERİNLEŞEN KADIN YOKSULLUĞU

Özet

Covid-19 salgını tüm dünyada ve ülkemizde birçok soruna neden olurken var olan sorunları hem derinleştirmiş hem de daha da artırarak yeniden gündeme getirmiştir. Bu sorunların en başında yoksulluk gelmektedir. Yoksulluk, salgın döneminden önce de toplumları meşgul eden bir sorundu. Fakat Covid-19 küresel salgını ile bu sorun daha da artmıştır. Özellikle bu salgın tüm dünyada yoksulluk sınırına yakın olan sosyal sınıfları ekonomik olarak zayıflatarak bu sınıfların daha da yoksullaşmasına yol açmıştır. Yapılan araştırmaların ortak noktasında yoksulluk hızla artarken, yoksulluktan en çok etkilenen gruplardan birisi de kadınlar olduğu vurgulanmıştır. Kadınların Covid-19 salgınından önce de yoksulluktan en çok etkilenen guruplardan birisiydi, salgın sonrasında durum daha da kötüleşmiştir. Ayrıca kadınlar Covid-19 sürecinde erkeklere kıyasla daha fazla istihdam kaybına uğraması kadınlar ile erkekler arasında var olan ekonomik uçurumu daha da derinleştirmiştir. Sadece bu süreç ekonomik alanda kısıtlı kalmamıştır. Pandemi, ev içi emek gibi konularda da kadınları yaşamın her alanında erkeklere oranla daha fazla sorumlu kılmıştır. Bu süreç ile birlikte tüm sorunlar karşısında temel üstlenici olarak kadınlar baş etmek zorunda kalmıştır. Pandemi de yaşanan sorunlar kadınların yoksullaşmasına ve cinsiyet eşitsizliğinin daha da artmasına neden olmuştur. Ataerkil toplumsal cinsiyet rolleri pandemi döneminde var olan kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği daha da arttırmaktadır. Bu çalışmada özellikle risk toplumu ekseninde dünyada ve ülkemizde pandemi de daha da derinleşen kadın yoksulluğu incelenmiştir. Bu amaçla kadının Covid-19 salgını sürecinde dünyada ve ülkemizde var olan yoksulluk ve eşitsizliğe yönelik durumu literatüre dayalı olarak diğer araştırmalar da dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Covid19 Pandemisi, Kadın Yoksulluğu, Toplumsal Cinsiyet Roller, Ev İçi Emek, Risk Toplumu

DEEPENING WOMEN'S POVERTY DURING COVID-19

Abstract

The Covid 19 outbreak has caused many problems around the world and in our country, and has both deepened and increased the problems that exist and brought them, brought it up again. Poverty is the

most common problem. Poverty was a problem that kept societies occupied before the outbreak, but with the Covid 19 global outbreak, the problem grew even further. His outbreak has weakened social classes that are close to the poverty line around the world economically, leading to lower levels of these classes. Common in point of researches, as poverty rises rapidly, women are one of the groups most affected by poverty. The way women lived in gender inequality even before the Covid 19 pandemic made their situation worse after the pandemic. Also, the loss of more jobs by women during COVID-19 than men has deepened the economic gap between men and women. Only this process has not been limited in the economic sphere. Pandemic has also made women more responsible for domestic labour than men in all aspects of life. In this process, women have been forced to deal with all the problems as fundamental contracting, and the problems with the pandemic have led to women's poverty and gender inequality to increase even further. Patriarchal gender roles further increase the inequality between men and women who exist during the period of pandemic. In this study, women's poverty has been examined, especially on the basis of risk society, and in our country, which deepens the pandemic in the world and in our country. To this end, the women's Covid 19 outbreak has been tried to be brought into consideration by other studies based on literature on the status of poverty and inequality that exists in the world and in our country.

Keywords; Covid -19 Pandemic, Women's Poverty, Gender Roles, In-house Labor, Risk Society

*Yürüyoruz yürüyoruz, yan yana, güzel günler adına
Kadınız, insanız, insanlığı ayağa kaldırıyoruz
Paydos bundan böyle köleliğe, aylaklığa
Herkes çalışsın, bölüşülsün kardeşçe, yaşamın sundukları
İşte bunun için yükseliyor yüreklerimizden
Bu ekmek ve gül türküleri
Ve yineliyoruz hep bir ağızdan
"Ekmek ve gül! Ekmek ve gül!"*

James OPPENHEIM

(Antoloji,2010)

Giriş

2019 yılının Aralık ayında ilk olarak Çin'in Wuhan kentinde görülen ve hızlıca tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsü küresel anlamda pandemiye neden olmuştur. 11 Mart 2020 tarihine gelindiğinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bu salgını pandemi olarak kabul etmiştir. Virüs kısa zamanda dünyada birçok kişinin hayatını kaybetmesine neden olurken aynı zamanda tüm dünyada psikolojik, sosyal, siyasal ve ekonomik birçok temel soruna neden olmuştur.

Covid-19 virüs salgını sürecinde yaşanan bu sorunlar, risk toplumu ve onun içerdiği belirsizlik kavramıyla ilişkilendirilmesi salgını anlamamıza yardımcı olacaktır. Ulrich Beck günümüz toplumunu risk toplumu olarak adlandırmış ve risk toplumunda karşı karşıya kalmış olduğumuz risklerin paylaşımından bazı kesimlerin daha fazla etkilendiğini dolayısıyla toplumsal risk konularının ortaya çıktığını ifade etmiştir.

Toplumsal riskler insanların konumları açısından farklı şekillerde etkilenmesine sebep olmuştur (Beck, 2014, s.27- 28). Bu anlamda bu çalışma da toplumsal riskin konumu açısından daha fazla etkilenen bir grup olan kadınların yaşadığı yoksulluk, yapılan araştırmalar ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Pandemi süreciyle birlikte dünyada birçok ülkede, bir kısmı geçici olmak üzere ve bir kısmı sürekli olarak (evden çalışma, fabrikaların üretime ara vermesi, kafe, restoran vb. gibi yerlerin kapatılması, uzaktan eğitim gibi) sosyo-ekonomik yaşamı kısıtlayarak virüsün yayılmasını engellemeye yönelik hükümetler tarafından önlemler alınmıştır. Pandemi sürecinde alınan ekonomik ve sosyal önlemlerin realitede var olan yoksulluğu daha da derinleştirdiğinden bahsetmek mümkündür. Yoksulluğun öncelikli olarak gündelik olarak yaşandığı ve her gün yeniden deneyimlendiği yerin haneler olması nedeni ile kadınlar yoksulluktan daha fazla etkilenmişlerdir. Yalnızca hane içinde değil hane dışında da yaşanan yoksulluktan kadınlar nasibini almıştır. Pandemi sürecinde kısıtlamaların olduğu ve evde kaldığı dönemde hane ilişkilerinde kadının üzerine düşen ev içi emek ve yük ekstra (çocuğun bakımı, eğitimi ve her tür ev işleri vb.) olarak artmış bunun sonucunda da bu durum derin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olmuştur. Aynı zamanda evde kalınan dönemde çalışan kadın üzerinde artan emek iş yaşamına da yansımış ve bu dönemde kadınlar çalıştıkları işlerinden ayrılma, ara verme gibi kararlar almak durumunda kalmıştır. Ayrıca diğer taraftan ekonomisi bozulan birçok işletme öncelikli olarak düşük pozisyonlarda çalışan kadınları işten ayrılmaya zorlamıştır. Yaşanan bu durum yoksulluğun yaşandığı hanelerde hanenin üretimi ve tüketimini idare etmeye çalışan kadınları daha da çok etkilenmiştir. Maddi yoksulluğun yanı sıra Kandiyoti'nin ifade ettiği gibi (2020), pek çoğu görünmez olan ev içi ve ev dışı işlerin büyük bir kısmının kadınlar tarafından yapıldığından dolayı pandemi döneminde kaldırabileceğinden çok daha fazla ekonomik ve duygusal yükü karşı karşıya kalmıştır.

Kadın yoksulluğu, Pandemi döneminde toplumsal cinsiyet rolleri ekseninde giderek derinleşmiş ve kadınların ev içi emek yükü artarken çalışma hayatındaki rolünü de derin etkilenmiştir. Bu amaçla bu çalışmada kadının Covid-19 salgını sürecinde dünyada ve ülkemizde var olan yoksulluk ve eşitsizliğe yönelik durumu ve hangi nedenlerle yoksulluktan daha çok etkilendiklerini diğer araştırmalar da dikkate alınarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kadın Yoksulluğu veya Yoksulluğun Kadınlaşması

Toplumsal yaşamda günceliğini koruyan yoksulluk önemli bir toplumsal sorundur. Yoksulluk en temelde kişilerin beslenme, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama veya toplumsal standartların gerisinde kalma ya da yaşamın gerektirdiği imkânlardan yoksun olma anlamına gelir. Yoksulluktan bazı gruplar diğer gruplara oranla daha fazla etkilenmektedir bu grupların başında şüphesiz ilk sıraları kadınlar almaktadır. Kadınların yaşadığı yoksulluğu, toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifinde işsizlik, kötü istihdam koşulları, eğitimin yetersizliği, mal ve gelirin

eşitsiz dağılımı, hane içi ve hane dışında gücün paylaşımındaki adaletsizlikler gibi faktörleri toplumdaki ataerkil yapıda süregelen geleneksel cinsiyet rolleri etrafında açıklamak mümkündür.

Kadın yoksulluğu ile ilgili olarak literatürde 1970'lerden itibaren söz edilmeye başlanmıştır. Kadınların diğer guruplara oranla yoksulluktan daha fazla etkilenmesinden dolayı yeni kavramlara ihtiyaç duyulmuştur. "Yoksulluğun kadınlaşması" (Moghadam, 2005), "hane reisinin kadınlaşması" ve "yoksulların en yoksulu" (Chant, 2003) literatürde kullanılan kavramlardan bazılarıdır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk olarak 1978 Diane Pearce'in "The Feminization of Poverty: Women Workand Welfare" (Yoksulluğun Kadınlaşması: Çalışma ve Refah) başlıklı yazısında kullanılmıştır. Pearce, yoksulluğun kadınlaşması kavramını kullanmıştır. Pearce'in, Amerika'da yalnız yaşayan ve tek ebeveynli ailelerin toplumun diğer kesimlerine göre daha yoksul olduğuna dair bulgular içeren çalışmalarının sonucunda yoksulluğun kadınlaşması kavramının kullanımı yaygınlık kazandırmıştır (Şener, 2009: 3). Pearce'in o yıllarda özellikle Amerika'da yoksul kesimler içinde kadınların sayısındaki yükselişe ve kadınların işgücüne katılım oranındaki artışa rağmen ekonomik konumlarının giderek kötüleşmesine dikkat çekmek amacıyla kullandığı (Thibos, Lavın-Loucks ve Martin, 2007; akt., Ulutaş, 2009: 25), "yoksulluğun kadınlaşması" kavramının pratiğe yansıyan yanı ise yoksulluğun ortadan kaldırılması stratejilerini etkilemesi ve yoksullukla mücadele programlarının daha fazla kadınları hedef almaya başlamasıdır (Kardam ve Yüksel, 2004: 46). Kavram sadece akademik ve feminist literatürde değil, uluslararası forumlarda da gündeme gelmiştir.

Yoksulluğun kadınlaşması kavramına tarihsel süreçte farklı bir bakış açısından ele alan Goldberg ve Kremene'e göre (1990:2-3), kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduğunu vurgulamak için yoksulluğun kadınlaşması kavramını kullanmışlardır. Bu kavram günümüzde sadece kadınlar ve tek ebeveynli aileler için değil aynı zamanda evli olan kadınların yoksulluklarını açıklamak için de kullanılmaktadır. Donkor'a göre kadın yoksulluğu, kadını ikinci sınıf vatandaş olarak gören, onu ikinci planda tutan ve ona hak ettiği değeri vermeyen sosyokültürel ve politik yapıların bir sonucudur. Kadını yoksullaştıran unsur bir diğer ifadeyle toplumun kadına yönelik değer yargıları ve tutumu denilebilir. Bu olgu çoğu zaman ilk etapta basitçe dini unsurlarla bağdaştırılmaktadır. Ancak derinlemesine konu incelendiğinde kadını ikinci plana atılmasında etkili olan temel faktör din kurumu değil geleneksel ve ataerkil hegemonik yapının kendisidir (Donkor,2006: 1). Kapitalizmin ve ataerkil yapının koalisyonu kadın yoksulluğunu etkilemiştir. Kadın emeği, kapitalist toplumlardaki konumu ataerki ile sermayenin dayanışması çerçevesinde belirlenmektedir. Ataerkil ilişkiler sermayeye 'ucuz', 'güvenilir', 'sabırlı', 'itaatkâr' bir emek havuzu olarak kadınları sunmaktadır. Ataerkiye yaslanan sermaye birikimi ataerkil ilişkileri yeniden üreterek, ona güvence sağlamaktadır (Yaman Öztürk, Dedeoğlu,2000 :12).

Ancak zamanla yoksulluğun kadınlaşması kavramına gelen eleştiriler ve kavramının kadınların yoksulluk deneyimini açıklamada yetersiz olduğu dile getirilmiştir. Yalnızca hane reisi olan kadın ve yalnız yaşayan kadınların yoksulluk içinde olmadığı evli kadınlarında yoksulluk çektiğini bu kapsamın içine dâhil edilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Sadece hane reisi kadın ve yalnız yaşayan kadınların yoksul olarak girerek teorik düzeyde sorunlu bir yoksulluk yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımın yerine toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yoksullukla ilişkisine bakılarak kadınların durumu değerlendirilmeye çalışılmıştır (Vicente,2005: 14). Bu tarz eleştirilere Çağatay (1998: 3), Buvinic ve Gupta'nın (1997) yoksulluk ile hane reisi olan kadınlar üzerine yapılan altmış bir çalışmaya ilişkin hazırladıkları raporun sonuçlarına dayanarak, yalnız kadınların hepsinin yoksul olmadığına işaret etmekte, kadın reisli hanelerin heterojen bir nitelik taşıdığı bu çalışmalardan yola çıkılarak vurgulanmaktadır.

Bu tartışmalar sonucunda kadın yoksulluğu cinsiyet rolleri ve statü etrafında kadın yoksulluğunu etrafında değerlendirilmesine ön ayak olmuş ve yeni bir bakış açısının doğmasına neden olmuştur. Bu bakış açısı ise yoksulluğun kadınlaşması yerine, toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle yoksulluk arasındaki ilişkiye bakılarak kadın yoksulluğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet ve Yoksulluk İlişkisi

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle yoksulluk arasındaki ilişkiyi değerlendirirken ilk olarak toplumsal cinsiyet kavramını açıklamak gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet olgusu kadın ve erkeklerin biyolojik cinsiyetlerinden farklı olarak, kadınlar ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ile öğrenilmiş davranış ve beklentileri işaret etmek için kullanılan bir kavramdır (BPW, 2010; Cherry, 2005: 15). Bu kavramın toplum tarafından kurgulandığını söylemek yanlış olmayacaktır, cinsiyet farklılıklarının temelde bir cinsiyet ayrımcılığını inşa etmesini, bu cinsiyet ayrımcılığının zamanla sosyal, ekonomik ve duygusal alanda birçok eşitsizliği görmek mümkündür. Toplumlarda kadınları daha fazla yoksullaştıran, dışlayan ve boyun eğdiren durumları yeniden üreten toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı pratikleri ve normları bulmak mümkündür (Vicenet, 2005: 15). Ecevit'e göre; aile, siyaset, hukuk, eğitim gibi toplumsal kurumlar içinde mevcut kaynakların, fırsatların ve gücün kullanımında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kadın yoksulluğunun en temel nedenlerinden biri olmakla birlikte kadınların erkek ile birlikte yaşadıkları aynı hanede bile bu yoksulluğu daha farklı ve daha şiddetli bir şekilde yaşamalarına yol açmaktadır. Kadın ve erkekleri aynı hanede farklı yoksullukları yaşamalarına neden olan kadınların ev içinde ücretsiz ve değersiz görülen bakım ve ev işlerinden kadını, ücretli işlerden erkeği sorumlu tutan toplumsal cinsiyet rolleridir (Ecevit Y, 2003: 83, 87). Erkeğin işi, çalışma olarak değerlendirilirken kadının evde yaptığı işler, çalışma olarak değerlendirilmez. Çalışma olarak değerlendirilmeyen ev işleri ve bakım işleri, Yaman'ın ifade ettiği gibi kadınların günlük yaşamında onların büyük bir zamanını alarak hem kendi bireysel yetilerini

geliştirmelerine hem ücretli bir iş edinmelerine hem de sosyal güvenlik sisteminin sağladığı gelecek ücretinden faydalanmalarına engel olmaktadır (Yaman Öztürk, 2010: 58-63).

Toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden yoksulluk çalışmalarının temelini şüphesiz Amartya Sen'in geliştirdiği "yapabilirlik ve kapasite yoksulluk" yaklaşımıyla başlamıştır (Kaymak, 2011: 69). Amartya Sen (2004: 126) yoksulluğu, standart yoksulluk ölçütü olan gelir azlığından ziyade temel kapasitelerden yoksun olma hali olarak görmektedir. Amartya Sen, gelir azlığının yoksulluğun başlıca nedenlerinden görürken yoksulluğun başka nedenleri olduğunu da söyler. Gelir ile kapasite arasındaki ilişki, kişinin yaşından, toplumsal cinsiyetten ve toplumsal rollerden (örneğin annelik, aile yükümlülükleri), yerleşim yerinden, epidemiyolojik atmosferden (örneğin bir bölgedeki salgın hastalıklarla) ve kişinin denetleyemeyeceği ya da sadece kısmen denetleyebileceği diğer değişkenlerden güçlü bir biçimde etkilenmektedir. Bu nedenle sadece gelir düzeyini temel alan bir yaklaşımla yoksulluğu açıklamak doğru olmayacaktır (Sen 2004: 126-128).

Kapasite ve yapabilirlik yoksulluk yaklaşımına göre, eşit hakların olması demek eşit şekilde yapabilirlikler anlamına gelmediğini anlamak açısından da önemlidir. Örneğin, hamile veya küçük çocuklu kadınların çalışma yaşamında erkeklerle eşit haklara sahip olmaları, onların çalışma hayatında eşit başarı şansına sahip olduklarını göstermemektedir (Buğra, 2007: 7). Dolayısıyla dezavantajlı gruplara eşit fırsatlar vermek, onların eşit haklara sahip oldukları anlamına gelmemektedir. Örneğin, hamileliğin son dönemlerinde ve hamilelik sonrası çocuk bakım izni kullanan kadının iş yaşamı riskli bir konuma girmektedir. Çocuk bakımı hala kadın işi olarak algılandığı için bazı işverenler, kadınların işlerini aksatacaklarını düşündüklerinden işyerlerinde evli kadınları ya çalıştırmamakta ya da pasif işlerde çalıştırmaktadırlar. Kamuda ise yasalar önünde eşitlik görünse de burada da bir ayrımcılık vardır. Örneğin, annelik rolünden dolayı kadınlar, yönetici pozisyona getirilmezler ya da hamilelik sonrası bıraktığı pozisyondan başlayamazlar. Özetle kadın yoksulluğu kavramının toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil sisteminin sebep olduğu çok sayıda eşitsizliğin bir araya gelmesiyle gün yüzüne çıkmış bir kavramdır.

Türkiye'de ve Dünyada Covid-19 Salgınının Raporlarla Kadın Yoksulluğuna Yansımaları

Dünya'da ve ülkemizde kadın yoksulluğu ciddi problemlere yol açmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz pandemi koşullarında bu durum daha da ciddi bir hal almıştır. Kadın yoksulluğunun uluslararası bir dünya sorunu olarak kabul edilmeye ve görünür hale gelmeye başlaması 90'lı yıllarda Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen birçok ulusal toplantıda ele alınmaya ve vurgulanmaya başlanmıştır. Ancak Kadın yoksulluğunun başlı başına bir sorun olarak gündeme getirilmesi 1995 yılında Pekin'de

düzenlenen 4.Uluslararası Kadın Konferansında gerçekleşmiştir. Konferansın sonuç bildirgesinde “Dünyadaki insanların çoğunluğunun özellikle de kadın ve çocukların hayatını etkileyen, kökeni hem ulusal hem de uluslararası alanlarda bulunan, artan yoksulluğu olumsuz etkileri” vurgulanmıştır. Yoksulluğun yok edilmesi için kadınların istihdama tam katılımının altı çizilmiştir. Bu vurgu konferansın sonuç bildirgesinde olmayıp 12 başlık içerisinde Eylem Platformu’nda kadın yoksulluğu ilk başlıkta yer almıştır. Kadınlar ve yoksulluk başlığının altında 4 tane stratejik hedef belirlenmiştir. Yoksul kadınların ihtiyaçlarına yönelik makro-ekonomik ve siyasal kalkınma stratejilerinin benimsenmesi, kadınların eşitliği ve iktisadi kaynaklardan erişimi sağlayacak yasa ve yönetmelikler gözden geçirilmesi, kadınların kredi ve tasarruf mekanizmalarına erişiminin sağlanması, yoksulluğun kadınlaşması toplumsal cinsiyet temelli metodolojilerin geliştirilmesi ve araştırmalar yürütülmesi olarak önemli 4 tane stratejik hedef belirlenmiştir. (Özbudun, 2014; 279). Türkiye’de literatüre baktığımızda ise yoksullukla ilgili yazınlar oldukça zengindir ancak yoksulluğun kadınlaşması ile ilgili çok fazla sayıda çalışmaya rastlanmamaktadır. Türkiye’de kadınların yoksullaşmasıyla ilgili çalışmalarda kadınların istihdam durumu, eğitime katılım, işin niteliği açısından uğranılan cinsiyet ayrımcılığı, kadınların kazancının erkeklerin ortalama kazancından daha az olduğu ve yalnız yaşayan kadınların evli kadınlara göre daha yoksul olduğu şeklindeki sonuçlara rastlanır. Ayrıca çalışmalarda, yoksulluk yardımını daha çok kadınların aldığını, mutlak yoksulluk sınırında daha çok kadınların olduğunu ve yoksulluğun nesilden nesle aktarıldığı, kadın yoksulluğunun yalnızca gelir yetersizliği üzerinden değil özgürlük meselesi üzerinden de ele alınması vurgulanmıştır. Türkiye de kadın yoksulluğu ile ilgili çalışmalar bu bahsedilen başlıklar ve sonuçlar etrafında toplanmıştır (Gökovalı, Danışman Işık, Gökmen 2014: 342). Ülkemizde ve tüm dünyada Covid-19 nedeniyle ilan edilen pandemi sürecinden sonra derin bir yoksulluğun yaşandığını gösteren birçok araştırma yapılmıştır. Yaşanan bu yoksulluktan en çok etkilenen gruplardan biri olan kadınlar olduğu araştırmalarda görülmektedir. UNDP tarafından Türkiye’de yapılan ‘Covid-19 Küresel Salgını Sürecinde Türkiye de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri’ isimli araştırmasına göre COVID-19 nedeniyle gerekli olan hijyen koşullarını sağlamak, okulların online eğitime geçmesiyle çocuk bakımına yönelik işlerin artması, dışarıda yemek yemenin azalması ev içi ücretsiz iş yükündeki artışta en önemli faktörler olarak görülüyor. Araştırma sonuçlarına göre kadınların yüzde 50’si üstlendikleri bu iş yükü altında bunalmış olduklarını belirtirken, bu oran erkekler için yüzde 24 düzeyinde. Rakamlar çalışan kadınlarda yüzde 63’e; çalışan erkeklerde ise yüzde 27’ye çıkıyor (UNDP, 2020). Aynı araştırmada kadınların yaklaşık yüzde 50’si işten çıkarılarak veya ücretsiz izne çıkarılarak iş kaybına uğradı; bu oran erkekler için ise yüzde 42 (UNDP, 2020).Görüldüğü üzere yapılan araştırmalar genel de iki sorun üzerine eğilmiştir bunlardan birincisi kadınların işsizliği, istihdamını etkileyen toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların erkeklere oranla daha çok ücretsiz izin almaları, işten çıkarılmaları, salgın döneminin daha çok kadınların çalıştığı sektörlerin etkilendiği ve kadınların kayıt dışı işçi olarak çalışması gibi bu süreçte kadınların daha çok maddi

yoksulluk üzerinde etkileyen faktörlerin vurgulanmasıdır (KİH-YÇ, Şubat 2020).İkincisi ise kadınların bu dönemde bakım emeği, ev içi emekte artan süre, yaşamsal ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan üretim faaliyetlerine dikkat çekerek kadınların yaşadığı zaman yoksulluğudur (UNDP, 2020).

Yapılan araştırmalarla bu yoksulluğu göz önüne sermektedir ülkemizde ve tüm dünyada kadınların bu dönemde yaşadıkları yoksullukla ilgili birçok rapor yayınlanmıştır. Bu raporlara bakarak kadınların yaşadığı yoksulluğun nedenlerini açıklamaya çalışacağız. UN Women tarafından yayımlanan ‘From Insights To Action: Gender Equality in The Wake Of COVID-19’ (İç Görüden Eyleme: Covid-19’un Ardından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) raporunda yer alan verilere göre pandeminin ilk aylarından itibaren kadınlar işten çıkarılmaları ve kayıt dışı çalışmaları nedeniyle kadınların gelirlerin %60 oranında düştüğü ifade edilmiştir. Aynı rapora göre kadın istihdamının erkek istihdamına oranla %19 daha çok risk altında olduğu vurgulanmıştır (UN Women, 2020).

Mc Kinsey’in ‘Covid -19 And Gender Equality: Countering The Regressive Effects’ (Covid -19 ve Cinsiyet Eşitliği: Gerileme Etkilerine Karşı Mücadele) raporuna göre, pandemi sürecinde kadın çalışanlar dünya genelinde erkeklere oranla işlerini kaybetme konusunda 1.8 kat daha kırılgan olduğu ifade edilmiştir. Raporun Mayıs 2020 verilerine göre kadınlar küresel istihdamın yüzde 39’unu oluştururken kadınların istihdam kaybı tüm iş kayıplarının yüzde 54’üne denk düşmektedir (Mc Kinsey, Temmuz 2020). Raporlar genelinde kadınların pandemi döneminde gerek istihdam oranlarında gerek çalışma hayatlarında erkeklere göre daha dezavantajlı oldukları vurgulanmıştır. Raporlara göre kadınların yoksullaşmasının temel nedenleri arasında, pandemi döneminden oldukça fazla etkilenen hizmet sektöründe kadınların yoğun olarak çalışıyor olması, salgınla mücadelede alınan tedbirler nedeniyle büyük ölçüde etkilenen kayıt dışı ekonominin içinde kadınların daha fazla yer alması ,toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle ev içinde bakım yükünün artması sebebiyle ücretsiz izin alma ve işlerinden kendi isteğiyle ayrılması vb. gibi nedenlerden dolayı erkeklere oranla kadın istihdamında bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve kadınların giderek artan yoksulluktan derinden etkilenmesi şahit olunmaktadır (KİH-YÇ, Şubat,2020).

UN Women (2020), raporunda ayrıca Pandemi sürecinin kadınlar için zaman yoksulluğunu da artırdığı vurgulanmıştır. Kadınların Pandemi sürecinde ev içi bakım hizmetlerine ayırdığı süre Pandemi öncesine oranla üç katı arttığı ifade edilmiştir. 22 ülkede yapılan harcanan zaman araştırmasına göre; kadınlar zamanlarının %50’ni temizliğe, %30’sini çocukların fiziksel bakımı ve eğitimine, %20’si yemek pişirme ve aile için alışveriş yapmak için kullanmaktadırlar. ILO’nun hesaplamalarına göre dünyada kadınlar günde ortalama ücretsiz bakım ve ev içi işler için 4 saat 25 dakika ayırırken, erkekler için bu süre 1 saat 23 dakikadır (ILO, Nisan, 2020). BM’ye göre de kadınlar günde ortalama 4.1 saatini, erkekler 1.7 saatini karşılıksız bakım emeğine ve ev

işine ayırmaktadır (BM, Nisan,2020). Bu rakamlar göz önünde bulundurulduğunda kadınların pandemi döneminde toplumsal cinsiyete dayalı cinsiyetçi iş bölümünün daha da derinleştiğini söylemek mümkündür. Bu sonuçların nedenleri arasında okulların kapanıp başta çocuklar olmak üzere, yaşlılar, hastalar ve engelli olan bireylerin bakım ihtiyaçları evde kalınan zaman arttığı için hane-içi üretim ve bakım emeğine yönelik talebe cevap veren esas kişi olmak zorunda bırakılması sayabiliriz.

Farklı ülkelerde bakım emeği ve ev içi iş bölümüyle ilgili yapılan çalışmalara örnek verecek olursak; CARE International'ın toplumsal cinsiyet üzerine pandemi döneminde yayınladığı araştırmada dünya çapında bakım emeğinin %76,2'sini kadınların gerçekleştirdiği raporlanmıştır (CARE International & International Rescue Committee, Nisan 2020). Örneğin, İngiltere'de pandemi döneminde 1.150 kişi ile yürütülen çalışmada) kadınların %56'sı ev işine ayırdıkları vaktin arttığı belirtilirken, %22'si ise ev işleriyle uğraşmaktan rutin çalışma saatlerinde çalışamadıklarını bildirmiştir (Chung, Seo, Forbes &Birkett, 2020). Alman Ekonomi Araştırma Enstitüsü'nün yaptığı araştırmada ise tam zamanlı çalışan ve 14 yaşından küçük çocuğu olan kadınların %25'ten fazlasının işe daha az vakit ayırabildiği ve bunun kadınların kariyerlerinde olumsuz etkiler yaratacağı raporlanmıştır (DIW: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschun, Mayıs 2020). Salgından derin şekilde etkilenen İtalya da Del Boca vd. (2020) salgında kadınların ev içi emeği, emek ve bakım emeği üzerine salgın öncesi ve salgın sonrası dönemleri karşılaştırarak yaptığı çalışmada durumun pek iç açıcı olmadığını ifade etmiştir. Özellikle iş gücü piyasasında cinsiyet eşitsizliği oranının oldukça yüksek olduğunu söylemiştir. Bu dönemde ücretli bir işte çalışan annelerin çocuk bakımı için destek alamaması anneleri derin bir zaman yoksulluğuna sürüklemiştir. Diğer dikkat çeken bir araştırma ise Alon vd. (2020)'nin yaptığı öncelikle Covid-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan iktisadi kriz, 2008 küresel krizi ile kıyaslanmıştır.2008 küresel krizinin en sarsıcı etkilerinin daha çok imalat ve inşaat gibi erkeklerin yoğun olarak istihdam edildiği sektörlerde söz konusu olduğu belirtilerek, bu krizde erkeklerin kadınlara kıyasla daha çok istihdam kayıpları yaşadığının üzerinde durulmuştur. Ancak Covid-19 pandemi döneminde istihdam kayıplarının daha çok kadınların yaşadığını bunun nedenin ise salgının daha çok hizmet sektöründe kadınların istihdamın daha yoğun olduğu işleri etkilediğinden dolayı kadınların istihdam açısından daha çok etkilendiğini araştırmalarında belirtmiştir. Dikkat çeken bir diğer öngörü ise; ABD'de kadınların ücretli olarak çalışmaya devam etmek zorunda kaldığı kimi ailelerde çocuk bakımı ve ev içi sorumlulukların evden çalışan ya da işsiz kalan babalar tarafından üstlenildiğine dikkate çeken Alon vd.(2020)'ne göre, salgın sonrasında da bu durum toplumsal cinsiyetçi, geleneksel iş bölümünde farklılaşmalara ve toplumsal norm değişikliğine neden olabilecektir.

Bu araştırmalar aynı zamanda hükümetleri harekete geçirmek için bir araç olarak kullanılmıştır. İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nde benzer çalışmalar yürütülerek kadınların ev içindeki yükünün arttığı ve erkeklerin evde daha fazla sorumluluk

üstlenmelerinin gerekliliği raporlar aracılığıyla vurgulanmıştır. (SU Gender, COVID-19 Pandemi Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları İzleme Raporu, Aralık 2020). Kadınların haklarını savunmak için yapılan çalışmalardan biri de İspanya’da gerçekleşmiştir. 170.000’den fazla kişi dilekçe imzalayarak karantinada kadınların üzerine yüklenen sorumlulukla ilgili hükümetin yükümlülükleri hatırlatılmıştır (Connolly, Kassam, Willsher&Carroll, Temmuz 2020). Ancak Covid-19 Asya ve Pasifik bölgelerinde pandemi süreci ile birlikte değişen bir durum olmadığı gözlenmiştir. Yapılan araştırmalarda kadınlarının erkeklere oranla daha fazla ev içi bakıma zaman ayırdığı tespit edilmiştir (UNWomen,2020).Yaşanılan kriz de ev içi emek dünya genelinde kadınları temel üstlenici olmaya itmiş durumdadır. Ayrıca yaşanan salgının sebep olduğu sağlık kriziyle birlikte ekonomik ve sosyal yaşamda derin çöküntülere neden olduğu için devletler salgının ilk günlerinden itibaren çeşitli önlemler almaya başlamışlardır. UN Women ve UNDP tarafından düzenlenerek alınan önlemler toplumsal cinsiyet çerçevesinde üç alan etrafında toplanmıştır; kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle mücadele, kadınların ekonomik güvenliğinin güçlenmesi, ücretsiz bakım desteğini konu almaktadır (UN Women, Eylül 2020).

Dünyanın farklı yerlerinde kadınlar benzer sorunlarla baş etmeye çalışıyor. Yapılan araştırmalarda bu sorunların başında bakım emeği ve kadınların istihdamda yetersizliği görmekteyiz bu sorunların temelinde ise derin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kadınların maruz bırakıldığını söylememiz mümkündür. Özellikle pandemi döneminde Rowbotham’ın şu ifadesi “kadın tek bir gün içinde, sayısız işçinin, çöpçünün, hemşirenin, temizlikçinin, ruh hekiminin, striptizcinin, falcının, aşçının işlevlerini yerine getirir. Kadın gerek duyulan her tür insan kılığına girmek zorundadır” (1987: 126-27). Kadınlar pandemi sürecinde ihtiyaç duyulan çok fazla role girmiş ve bu rollere girerken hem maddi anlamda hem de zaman bakımından bir yoksulluğa maruz bırakıldığını söyleyebiliriz. Alınan önlemlerin ise kadınlar açısından yetersiz olduğunu söylememiz mümkündür.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda ki verilere bakacak olursak UN Women ve UNDP tarafından Mayıs ayında gerçekleşen “Covid-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye’de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler” çalışmasında (İlkaracan, Memiş,2020): Türkiye’de evde kalman süreçte yaklaşık %50’si işe ara vermek zorunda kalmıştır. Kadınların %26’sı bu dönemde işten çıkarılmıştır. Kadınların%25’i ücretsiz izne ayrılmıştır. Erkekler için buna karşılık gelen oran ise, %42’dir, bunun %21’i işten çıkarılmış ve aynı oranda erkek de ücretsiz izne ayrılmıştır. Hem kadın hem de erkeklerin yaklaşık %10’u sağlık riskleri nedeniyle işlerinden istifa ettiklerini bildirmiştir. Bu oran, geniş aileden oluşan hanelerde yaşayan kadınlar için daha yüksektir (%17). Az sayıda kadın, evde çocuk/yaşlı/hasta bakımını üstlendikleri için ücretli çalışmaya devam etmediklerini bildirmektedir bunu bildiren erkeğin olmadığı ifade edilmiştir. Bu oran üç neslin bir arada olduğu veya geniş ailelerdeki kadınlar için %4 olarak tespit edilmiştir. İş ve gelir kayıplarının, “diğer”

sebepler yanında, en sık bildirilen nedenleri, küresel salgın nedeniyle durmuş olan “yarı-zamanlı/geçici/ düzensiz bir işte istihdam ediliyor olmak” veya “bahçe/tarım işiyle uğraşmak” veya “(erken) emekliliğe geçmek” olduğu raporda belirtilmektedir (İlkkaracan, Memiş, “Covid-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye’de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler”, 2020).

Kadın Yoksulluğuyla ilgili 2020 yılının Şubat ayında KİH-YÇ (Kadın İnsan Hakları ve Yeni Çözümler Derneği) tarafından yürütülen “Salgında Kadın Olmak” isimli çalışmada katılımcıların %73’ü Covid-19 salgınında ekonomik olarak sorun yaşadığını belirtmiştir. Salgın öncesinde ve salgın başladıktan sonraki ekonomik vaziyetleri sorulduğunda istihdama yönelik krizin etkisi söylemek mümkündür. Katılımcıların yüzde 88’i salgından önce ekonomik olarak orta halli olduğunu belirtirken salgın sonrasında bu oran yüzde 67’ye gerilemiştir. Salgın öncesinde kendisini orta halli olarak tanımlayanların yüzde 21’si kendini yoksul veya çok yoksul olarak tanımlamaya başlamıştır. Salgın öncesi kendisini yoksul veya çok yoksul olarak tanımlayan kadınların %12 iken salgının etkisiyle bu oran %33’e yükselmiştir. Her 3 kadından biri salgın döneminde kendisini yoksul olarak tanımlamaktadır. Şu anda ücretli bir işte çalışmayan kadınların %71 çalışmama nedenlerinin ücretsiz ev içi emek ve bakım emeği neden olarak, %6 ise eşi ya da ailesi izin vermediği için, %12 ise çalışmak istemesine rağmen iş bulamadığı için çalışmadığını ifade etmişlerdir (KİH-YÇ, Şubat 2020).

İstihdam ile ilgili TÜİK’in en son açıkladığı Şubat 2020 verilerine göre (TÜİK, Şubat 2020 Raporu), Türkiye’de istihdam edilen 26 milyon 753 bin kişinin 8 milyon 276 binini kadınlar oluşturuyor. 4 milyon 228 bin işsiz 1 milyon 773 bini ise kadınlar oluşturmaktadır. Bu dönemde tarımsal genç kadın işsizliği yüzde 30,3’e kentsel genç kadın işsizliği ise yüzde 36’ya ulaşmış durumdadır. Bir başka veri ise Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi 2020 yılı Nisan verilerine göre ise kentsel kadın işsizliği yüzde 32 iken, bir milyon 9 bin kadın kayıt dışı çalışıyor (DİSK-Ar, Nisan 2020).

Ülkemizde ev içi bakım emeği ve hane içi üretimde erkeklerle kadınların ayırdığı zamanlara bakacak olursak, ilk olarak Mayıs 2020 yılında yayınlanan UN Women (Birleşmiş Milletler Kadın Birimi)ve UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Birimi) tarafından Mayıs ayında gerçekleşen “Covid-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye’de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler” adlı çalışmada Türkiye’de evde kalınan süreç içerisinde kadınların ev içi bakım hizmetlerinde kadınların ve erkeklerin yükleri artmış olsa da kadınların erkeklere oranla iş yüklerinin 4 kat arttığı ifade edilmiştir. Çalışmanın zaman bakımından kullanımındaki verilere bakarsak ücretsiz iş yükünün hem erkekler hem kadınlar için artmış olduğunu, ancak kadınlar için günde 2,9 saatten günde 4,5 saate yükseldiği erkeklere kıyasla günde 1,1 saate arttığını göstermektedir. Toplam iş yükü açısından ücretli ve ücretsiz olarak

erkeklerin çalışma süreleri günlük 1,2 saat azalarak 4,3 saate düşerken kadınların çalışma süreleri günde 1 saat artarak günlük 5,5 saate ulaşmıştır. Özetle küresel salgın piyasa ekonomisini büyük ölçüde yavaşlatmış olsa da diğer yandan bakım ekonomisini artırmıştır. Salgın koşulları altında istihdamda kalmaya devam eden kadınlar için toplam çalışma sürelerindeki ücretli çalıştıkları işlerde ve ücretsiz olarak çalıştıkları ev içi emek eş zamanlı artış nedeniyle çarpıcı düzeye ulaşmıştır. Hala işyerinde çalışmaya devam eden kadınlar için (çoğu temel işlerde çalışan) toplam günlük çalışma saati 10 saatin üzerine çıkmaktadır. Salgın döneminden önce ücretli ve ücretsiz emeğin 7.7 saat iken özellikle salgın döneminde özellikle ev içi ücretsiz emeğe ayrılan süre %80 artarak 9,2 saate çıkmıştır ancak iş yerinde çalışmaya devam eden kadınlarda ise bu süre 10 saatin üstünde olduğu vurgulanmıştır. İkinci vardiya dediğimiz; Hochschild'in 1980'lerin sonunda kaleme aldığı kitabında ücretli bir işte çalışan kadınların birinci vardiyalarını iş yerinde tamamladıktan sonra ev işi ve bakım işleriyle meşgul olmalarını ikinci vardiya olarak nitelendirmiştir (Hochschild, 1989). Hochschild daha sonra yaptığı araştırmalarında ise çalışan kadınların iş yerlerinde kendilerini iyi hissetmek adına doğum günü, kahve molası, yemek arası gibi etkinliklerde bile evdeki sorunları çözmeye uğraştığı için bu zamanları kullanmadığını söyler(Wallace, R. Wolf, A. 2012:337). Normal zamanda bile kendilerine ayıracak zaman bulamayan kadınlar pandemi döneminde artan ev içi emek ve bakımından dolayı kendisine hiç zaman ayıramamıştır. İkinci vardiya pandemi döneminde giderek derinleşmiş ve çalışan kadınların yıpranmasına neden olmuştur. Kadınların evden çalışmasında ikinci vardiyanın ve birinci vardiyanın bir arada yürüttüğünü gözlemekteyiz ancak bu durum erkeklerde evden çalışmalarında herhangi bir değişikliğine neden olmamıştır aksine kadınların üzerine ekstra bir yük daha yüklemiştir. Küresel salgın süresince istihdamda kalmaya devam eden erkeklerin günlük ücretli çalışma sürelerinde hafif bir düşüş ve ücretsiz çalışma sürelerinde bir miktar yükseliş yaşanmış, toplamda ortalama günlük çalışma süreleri neredeyse salgın öncesi döneme göre aynı kalmıştır (7,7 saatten 7,6 saate). Çalışmanın dikkat çeken diğer bir verisi de ücretli çalışmaya devam eden çocuklu çiftlerden oluşan hanelerdeki kadın ve erkekler için, ücretli çalışmadaki toplumsal cinsiyet temelindeki farklar neredeyse kaybolurken (günde -1,6 saatten -0,2 saate), ücretsiz çalışmadaki toplumsal cinsiyet temelindeki farklar artmaktadır (günde 1,4 saatten 1,8 saate). Çalışmadaki toplumsal cinsiyete dayalı farklar, günde 1,6 saat ile en yüksek bu grupta gözlenmiştir. Ücretsiz iş yükündeki artışa neden olan unsurlarla ilgili sorulara en sıklıkla verilen cevap hem erkekler hem de kadınlar için %41 ile salgın nedeniyle gerekli olan hijyen koşullarına uymak olmuştur. Okulların kapanması nedeniyle çocuk bakımına yönelik işlerin artması, kadınların neredeyse dörtte birinin %23 ve erkeklerin %17'sinin ücretsiz çalışma zamanındaki artışın temel nedeni olarak gösterilmiş ve ikinci sırada yer almıştır. Dışarıda yemek yeme ve dışarıdan evde tüketim için yemek sipariş etme olanaklarının ortadan kalkması veya sınırlı hale gelmesi de kadınlar ve erkekler için sırasıyla %16 ve %15 ile ücretsiz çalışma zamanlarını artıran faktörler arasında üçüncü sırada gelmektedir. Bu dönemde hiç kuşkusuz çocuk sahibi olan kadınların üzerinde ekstra yükler yüklemiştir. Pandemi döneminde sokağa çıkma

yasağı ve okulların kapanmasıyla çocukların bakımının ev içi emeğe kaydığını görmekteyiz. İkisi çalışan ebeveynli aileler bu dönemde onlara yardım eden kimsenin olmadığından çocukların eğitiminden yakından ilgilenmek durumunda kalmıştır. Yapılan araştırmalar bu eğitici rolünü daha çok kadınların üstlendiğini görüyoruz. Hatta bu dönemde çalışan annelerinin işlerini bırakmayı düşündükleri için ikileme kaldıklarını söyleyebiliriz. Tek ebeveynli ailelerde ise bu durum daha derin yaşanmış çocuğunun bakımını tek başına üstlenen kadınlar veya anneler bu dönemde bakım sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirememiştir.

Çalışma son olarak toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü hakkında katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplarda hem kadınlar hem de erkeklerin büyük bir kısmının işbölümünde eşitliğe yönelik bir eğilimi olduğunu göstermektedir: Evli çiftlerden oluşan hanelerdeki kadınların %85'i ve erkeklerin %65'i erkeğin ev işlerini kadınlarla eşit biçimde paylaşmasını desteklemektedir.

Kadın İnsan Hakları ve Yeni Çözümler derneğinin yaptığı “Salgında Kadın Olmak” araştırmasında her 10 kadından 7’si bakım ve ev işleriyle ilgili zorluk yaşadığını belirtmiştir. Salgın öncesi ev içi bakıma 4 saat ve üstü zaman ayıranlar %16 iken salgın sonrası bu oran %42’ye yükselmiştir. Zorluk yaşayanların %28’sinin eşlerinden ya da partnerlerin den yardım istediğini, %34’ü evdeki diğer bireylerden yardım istediğini, kalan %34’ü bir çözüm bulamadığı için yavaş yavaş yaptığını raporda belirtmektedir. Araştırmada eşlerin/partnerlerin ev içinde bakım emeğine 0-6 yaş gurubu çocuk sahip olup olmama durumuna da ayrıca bakılmıştır. Araştırmaya göre 0-6 yaş arası çocuğu olan kadınların çocuklarının bakımı ile ilgili sorumlulukları üstlenmelerinde eşleri/partnerlerine kıyasla salgın sonrası %8,2 ila yüzde 16,5 arasında bir artış gözlemlenmekte, diğer sorumluluklar da ise daha fazla ev içi iş bölümüne müdahil oldukları görülmektedir. Çocuk bakımıyla ilgili değişime bakacak olursak 0-6 yaş çocuğu olan kadınların eşlerinin/partnerlerinin kıyasla çocuk bakım sorumluluklarının temel üstlenicisi oldukları tespit edilmiştir. Çalışmada çocukların ödevlerine yardım etme salgın öncesi %9,8 iken salgın sonrası %18, çocuklarla oyun oynama salgın öncesi %14,9 iken salgın sonrası %31,4, çocuklarla sohbet etmek, onları rahatlatmak %17,7 iken salgın sonrası %27 ye yükseldiği gözlenmektedir (KİH-YÇ, “Salgında Kadın Olmak”, Şubat 2020).

IPSOS’un ülkemizde 2020 yılının Temmuz ayında gerçekleştirdiği “Koronavirüs Salgını ve Toplum Genel Kamuoyu Araştırması” başlıklı araştırmasında ise kadınların %12’si erkeklerin ev işlerine eskiye kıyasla daha fazla vakit ayırdıklarını söylemişlerdir. Buna rağmen rapora göre kadınların %60’ı kendilerini yorgun hissettiğini, %50’si pandemi döneminde artan ev işlerinden ötürü psikolojik olarak olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Artan ev içi emeğin pandemi döneminde temel üstlenicisi olan kadınların üzerinde etkisi yalnızca sosyolojik değil aynı zamanda psikolojik sorunları da beraberinde getirmiştir.

Yaşanılan sorunlara yönelik salgın döneminde alınan önlemlere bakılacak olursa; Türkiye'nin salgınla mücadelede toplamda 28 tedbir aldığını ve bu tedbirlerden sadece yedisinin (biri sosyal koruma, biri istihdam ve beşi kadına yönelik şiddet alanlarında olmak üzere) toplumsal cinsiyete duyarlı önlemler olduğu söylememiz mümkündür. Bu önlemler sosyal koruma ve istihdam alanı olarak ayrılmaktadır. Sosyal Koruma: Anne olan kadınlara tek seferlik şartlı yardımın 100 TL'ye, eşi vefat etmiş kadınlara düzenli aylık nakit yardımının 325 TL'ye yükseltilmesi, Şartlı Sağlık Yardımı, Şartlı Lohusalık Yardımı ve Şartlı Gebelik Yardımlarının yüzde 29 oranında artırılması şeklinde düzenlenmiştir. İstihdam: Kadın kooperatiflerine 150.000 TL'ye kadar hibe desteğinin verilmesi şeklindedir. Alınan diğer tedbirler kadına yönelik şiddetle ilgili (TC Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Nisan 2020). Görüldüğü üzere ülkemizde alınan kararların kadınların yaşadığı yoksulluğun önlenmesi konusunda eksik kalmıştır. Bu konuda kapsayıcı politikalara ve önlemlere ihtiyacımız bulunmaktadır.

Sonuç

Tüm dünyayı ve ülkemizi derinden etkileyen Covid-19 salgını uzun süren bir pandemiye neden olmuştur. Pandemi yalnızca sağlık ve ekonomik sorunlara değil aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik sorunlara da yol açmıştır. Toplum olarak bu dönemde sosyal hayattan izole edilen bir yaşamda kalma süreci yaşanmış ve bu süreç de kadınlar hem ekonomik hem de sosyal hayatlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde bir yoksulluğa sürüklendiği yapılan araştırmalarda görülmüştür. Kadınların pandemi sürecinde tüm dünyada ve ülkemizde yaşadığı sorunların başında işsizlik, ev içi emek, istihdam yetersizliği gibi sorunlarla baş ettiği görülmüştür.

Bu dönem de çalışan kadınların belki de en derinden etkilendiği bir başka konu hem ücretli bir işte çalışıp hem de ev içi emek ve çocukların bakımına yönelik emeğin arttığını ikinci vardiyaların artık ikinci değil ev içinde aralıklarla bitmek bilmeyen bir vardiyaya dönüştüğü görülmüştür. Ücretli bir işte çalışan kadınların bu dönemde artan bir zaman sıkışıklığına ve bu sıkışıklığın giderek şiddetlenmekte kadınların bunla başa çıkmak için işlerinden ya ücretsiz izine ayrılmakta ya da istifa etmek durumunda kalmaktadırlar.

Ücretli bir işte çalışmayan kadınlarda ise görünmeyen emek daha da artmıştır. Görünmez emek, aile (hane) içinde kadınlar tarafından yapılan ve karşılığı ödenmeyen işlerin bütünüdür ifade etmektedir. Bu emeğin görünmeyen emek olmasının en önemli nedeni, ücretlendirilmemiş olmasıdır. Görünmeyen emek kapsamındaki işler; temizlik, yemek, çamaşır, alışveriş gibi ev işlerinin yanı sıra kendine bakamayacak durumda olan aile üyeleri ve yakınlar (çocuklar, yaşlılar, hastalar ve engelliler) ile kendine bakabilecek durumda olan eşler / sevgililer için harcanan "bakım emeğinden oluşur (Acar-Savran, 2008). Görünmeyen emeğinin bu süreç de kadınların üzerine büyük

yükler eklediğini görmekteyiz. Görünmeyen emek toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde doğallaştırılmıştır. Kadınlar bu dönemde ev içinde emeklerinin büyük bir kısmını temizliğe, okulların kapanmasıyla çocukların eğitimine, yemek pişirmeye ve ev içinde bulunan yaşlıların bakımına ayırmıştır. Kısacası pandemi dönemi kadının kâbusu olmuştur. Cinsiyete dayalı olmayan iş bölümü ise bu kâbustan kurtulmalarının yollarından biridir. Bu dönemde erkeklerin kadınlarla iş bölümüyle ilgili yapılan çalışmalarda büyük bir değişiklik olmadığını ancak değişimden söz edebileceğini söylenmektedir. Özellikle çocukların eğitimi konusunda erkeklerin pandemi öncesine kıyasla bir değişimden bahsetmenin mümkün olduğunu söylenmiştir. Bu dönemde alınan tedbirlerin ve politikaların yetersizliğinden ve kapsayıcı olması gerektiğinden bahsetmiştik peki bu nasıl mümkün olur? Bu politikalara örnek verilecek olursa bakım desteğine muhtaç yakınları olan kadınların ve erkeklerin iş yerlerinde bakım izni, uzaktan çalışma, esnek aile-dostu iş programları ve saatlerine ihtiyaç vardır. Çocuk bakımı, yaşlı, hasta ve engelli bakımı (uzun süreli bakım), eğitim ve sağlık hizmetleri dâhil olacak şekilde kapsayıcı bir sosyal hizmet programına gerek duyulmaktadır.

Kadınların bu dönemde ekonomik olarak bir yandan işsizlikle mücadele ederken bir yandan da istihdamın içerisinde çok az yer aldığını gözlemekteyiz. Pandemi döneminde kadınların işten çıkarılmasının temel nedenlerinden biri salgından daha çok kadınların çalıştığı sektörler olan perakende, turizm, konaklama gibi daha çok hizmet sektöründe yer alıyor olmasıdır.

Covid-19 salgını ve salgın döneminde yer alan önlemler nedeniyle büyük ölçüde etkilenen kayıt dışı ekonomi içinde kadınların erkeklere oranla daha fazla yer alıyor olması, salgının neden olduğu ekonomik sorunlardan daha çok etkileneceklerini göstermektedir. Tüm bu olan olaylarının bir sonucu olarak istihdamda olan kadınların daha kırılgan bir hale gelmeleri veya istihdamın dışına itilmeleri, istihdamda yer alsınlar ya da almasınlar, kadınların Covid-19 salgını sebebiyle ücretsiz olarak daha çok çalışmaları, kadınların yoksullaşmasına neden olmaktadır. Ancak kadınlar zaten salgın öncesinde de istihdamında derin cinsiyet eşitsizlikleri, ücret eşitsizlikleri, cinsiyet ayrımcılıklarına maruz kalıyordu. Kısacası pandemi dönemi kadınların bu dönemde yoğun olarak çalıştığı sektörleri etkilemesi sadece var olan kayıpları daha derinleştirmiştir. Kadınların bu dönemde ayrımcılığa daha çok maruz kalan kadınlar kimi durumda yalnızca kadın oldukları için daha düşük ücretle karşılaşmakta ve işten çıkarılma durumunda da ilk gözden çıkarılan kadın çalışanlar olmaktadır. Kadınların işten daha kolay çıkarılmaları ise çoğunlukla erkeğin birincil gelir getiren pozisyonunda olması argümanı ile açıklanmaktadır. Bu argümanın temelinde ise kuşkusuz toplumsal cinsiyetçi rol ve görev dağılımı ve ataerkil anlayış yer almaktadır. Sıralanan bu unsurlar ücretli kadın emeğinin kendine özgülüklerini de ortaya koyar niteliktedir (Işık,2020).Bu kapsamda bakıldığında salgınla mücadele ekonomik politikaları hazırlarken toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alarak yapılması gerekmektedir.

Tüm bunlardan varacağımız sonuçlara bakacak olursak pandemi döneminde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadını her alanda bir kapana sıkıştırdığını ve eve mahkûm ettiğini gözlemekteyiz. Hane içinde görünmez halde olan görünmeyen emeğin daha görünür hale gelmesini ve önemini bir kere daha hatırlatarak kadınlarının sıkıştığı bu kapandan çıkmaları için cinsiyete dayalı iş bölümüne dair politikalar getirmemizi bizlere göstermiştir. Yaşanan pandemi döneminde kadınların yapılan yardımlarda ilk sıralarda yer alması kadınların ekonomik anlamda derin bir yoksulluğa sürüklendiğini gözlenmektedir. Bu nedenle yapılacak politikalarda kadınların yaşadığı ekonomik sorunlar göz önüne alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar-Savran, G. (2008). İkinci Basıma Önsöz. G. Acar-Savran ve N. Tura Demiryontan(Yay. Haz.), Kadının Görünmeyen Emeği içinde (s.9-16). İstanbul: Yordam Kitap.

Alon, T. M. Doepke, M. Olmstead-Rumsey, J.&Tertilt, M. (2020). The İmpact of COVID-19 on Gender Equality (No. w26947). National Bureau of Economic Research.

Antoloji (2010), <https://www.antoloji.com/ekmek-ve-gul-siiri/>

Azcona, Ginette (2020) “From Insight to Action: Gender Equality in the Wake of Covid-19” UN Women <https://www.unwomen.org/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/genderequality-in-the-wake-of-covid-19-en.pdf?la=en&vs=5142>

Beck, U. (2014). Risk toplumu: Baka bir modernliğe doğru. (K.Özdoğan, ve B. Doğan, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Birleşmiş Milletler (2020),“Politika Özeti: Covid-19’un Kadınlar Üzerindeki Etkisi”BM.<https://turkey.un.org/sites/default/files/2020-06/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-tr.pdf>

Birleşmiş Milletler (1985) “15-26 Temmuz 1985 Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı Başarılarını Gözden Geçirme ve Değerlendirme Dünya Konferansı”, Nairobi, Kenya, BM. <https://www.un.org/en/conferences/women/nairobi1985>

BPW (2010), Toplumsal Cinsiyet - Yoksulluk İlişkisi: Değişen Aile içi Dinamikler Üzerinden Bir Okuma, Ankara İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği

BUĞRA, Ayşe (2007). Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Ankara: STGM Yayınları

CARE International & International Rescue Committee (2020). Global Rapid Gender Analysis for COVID-19. https://insights.careinternational.org.uk/media/k2/attachments/CARE-IRC_Global-RGA-COVID-19_April-2020.pdf

Chant, Sylvia (2003), "Female Household Headship and the Feminisation of Poverty: Facts, Fictions and Forward Strategies", <http://www.unesco.org/shs/gender>

Connolly, K., Kassam, A., Willsher, K., & Carroll, R. (2020,). "We are losers in this crisis": research finds lockdown reinforcing gender inequality. The Guardian. <https://www.theguardian.com/global-development/2020/>

Del Boca, Daniela and Oggero, Noemi and Profeta, Paola and Rossi, Maria Christina, Women's Work, House work and Childcare, Before and During Covid-19. IZA Discussion Paper No. 13409.

DIW: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung, (2020), "Vor dem Covid-19 Virus sind nicht alle Erwerbstätigen gleich." https://www.diw.de/de/diw_01.c.789505.de/publikationen/diw_aktuell/2020_0041/vor-dem-covid-19-virus-sind-nicht-alle-erwerbstaetigen-gleich.html

Donkor, M. (2006), "Women and Poverty." Encyclopedia of World Poverty Sage Publications, 11 Ekim 2009. http://www.sage-reference.com/worldpoverty/Article_n755.html

Ecevit, Y. (2003), "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?", Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25 (4), Sivas, s. 83-88.

Eroğlu, D ve Gençay, H. (2020), "Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği, Salgında Kadın Olmak Araştırma Raporu. KİH-YÇ." <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2021/02/Salg%C4%B1nda-Kad%C4%B1n-Olmak-Uzun-Rapor-Final.pdf>

Goldberg, G. S. ve Kremen E. (1990), "The Feminization of Poverty: Discovered in America" in The Feminization of Poverty: Only in America? (Ed. G. S. Goldberg and E. Kremen), New York: Greenwood Press.

Gökovalı, U. Danışman Işık, A. Gökmen, Ç. Yoksulluk ve Kadın, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Hochschild, A. with Machung A. (1989). The Second Shift. Penguin Books.

IPSOS (2020), ‘‘Koronavirüs Salgını ve Toplum Genel Kamuoyu Araştırması’’, <https://www.ipsos.com/tr-tr/koronavirus-salgini-ve-toplum-arastirmasi-4-donemden-one-cikanlar>

Işık, E. (2020), ‘‘Covid (19) Salgını ve Kadın Emeği: Türkiye’den Kadın Deneyimleri’’, Politik Ekonomik Kuram, 4 (2), 219-241

İlkkaracan, İ.&Memiş, E. (2020, Ağustos). COVID-19 Küresel Salgın Sürecinde Türkiye’de Bakım Ekonomisi ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler. UNDP. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/corporatereports/COVID-gender-survey-report.html>

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2020, 3 Nisan). Kadın Konukevlerinde Koronavirüse

Karşı Ek Tedbirler Alındı. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/haberler/kadin-konukevlerinde-koronaviruse-karsi-ek-tedbirler-alindi/>

Kandiyoti, D. (2020) Salgın, modern kadının yaşadığı illüzyonu yıktı geçti. [online] Erişim adresi: <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/04/30/deniz-kandiyoti-salgin-modern-kadinin-yasadigi-illuzyonu-yikti-gecti/>(Erişim tarihi: 03 Mayıs 2020).

Kardam, F. ve Yüksel, 1. (2004), ‘‘Kadınların Yoksulluğu Yaşama Biçimleri: Yapabilirlik ve Yapabilirlikten Yoksunluk’’, Nüfusbilim Dergisi (Turkish Journal of Population Studies), 26, s. 45-72.

KAYMAK, Özgür (2011). Yoksulluğun Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı, İstanbul.

Madgavkar, A. White, O.Krishnan, M.Mahajan, D. Azcue,X. (2020) "Covid-19 and Gender Equality: Countering the Regressive Effects" McKinsey. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/covid-19-and-gender-equality-countering-the-regressive-effects>

Moghadam, Valentine M. (2005), ‘‘The ‘Feminization of Poverty’ and Women’s Human Rights’’, 26.07.2009, <http://www.unesco.org/shs/gender>

Özbudun, Sibel (2014).Yoksulluk ve Kadın, İstanbul,Ayrıntı Yayınları.

Rahnema, Macit (2009), Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya, (Çev: Şule Ünsaldı), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.

Rowbotham, S. (1987) Kadın Bilinci Erkek Dünyası. (Çev. Şükrü Alpagut). İstanbul: Payel.

Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (2020), COVID-19 Pandemi Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları İzleme Raporu.https://sugender.sabanciuniv.edu/sites/sugender.sabanciuniv.edu/files/pandemi_raporu_0.pdf

Sen, Amartya (2002), “ResponsetoCommentaries”, Studies in Comparative International Development (SCID), Vol.37 No:2 ss.78-86

SEN, Amartya (2004). Özgürlükle Kalkınma, çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Şener, Ü. (2009), Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu

TÜİK (2020), Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2011-2020.<https://data.tuik.gov.tr/tr/main-category-sub-categories-sub-components2/>

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi (2020), Covid-19 DİSK Raporu-3,DİSK-AR <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Covid-19-DISK-Durum-Raporu-3-27-Nisan-2020.pdf>

Uluslararası Çalışma Örgütü, (2020), ‘ILO Monitor: COVID-19 AndThe World of work, Third Edition UpdatedEstimatesAndAnalysis’,ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_743146.pdf

Ulutaş Ünlütürk, Ç. (2009), “Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek”, Çalışma ve Toplum, 2, s. 25-40.

UN Women ve UNDP (2020), “COVID-19 GlobalGenderResponseTrackerFactSheets, <https://www.undp.org/publications/covid-19-global-gender-response-tracker-fact-sheets>

Un Women (2020), “FromInsightsto Action: GenderEquality in thewakeof COVID-

19”,<https://www.unwomen.org//media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/gender-equality-in-the-wake-of-covid-19-en.pdf?la=en&vs=5142>

Vicente, E. (2005), “From the Feminization of Poverty to the Feminization and Democratization of Power”, Sela Panel 1: The Obligation to Eradicate Poverty, Porto Riko

Wallece, R, Wolf, A., (2012), Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Doğu Batı Yayınları, s.336-337

Yaman, Ö. (2010) , ‘‘Kapitalist Gelişme ve Kriz Sürecinde Kadın Emegi: Asya Deneyiminden Çıkarılacak Dersler Çalışma ve Toplum’’ Çalışma ve Toplum dergisi, 1, s.10

Yaman , Ö ve Dedeoğlu , S (2000) , ‘‘Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi: Türkiye Örneği ’’, Sosyal Araştırmalar Vakfı İktisadi İşletmesi, s 12.

Yıldırım alp, S. ve Özdemir ,(2013) ‘‘Yapabilirken Yoksunluk Bağlamında Türkiye ‘de Kadın Yoksulluğu ’’ HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2, s.8-9.